

En cerca de les fites dels quartons posades per Miquel Caietà Soler, fa dos-cents anys (I)

per Joan Marí Cardona

Si anau a qualsevol casa de la pagesia, pròxima a una línia divisòria dels quartons, i preguntau per alguna de les fites posades l'any 1235 o per les que varen substituir-les el 1797, normalment, veureu com les persones a qui preguntau aixequen els muscles, tanquen els llavis i giren repetidament el cap en senyal de desconeixement absolut. Fins i tot, és possible que pugueu endevinar un dissimulat somris, de caire compassiu.

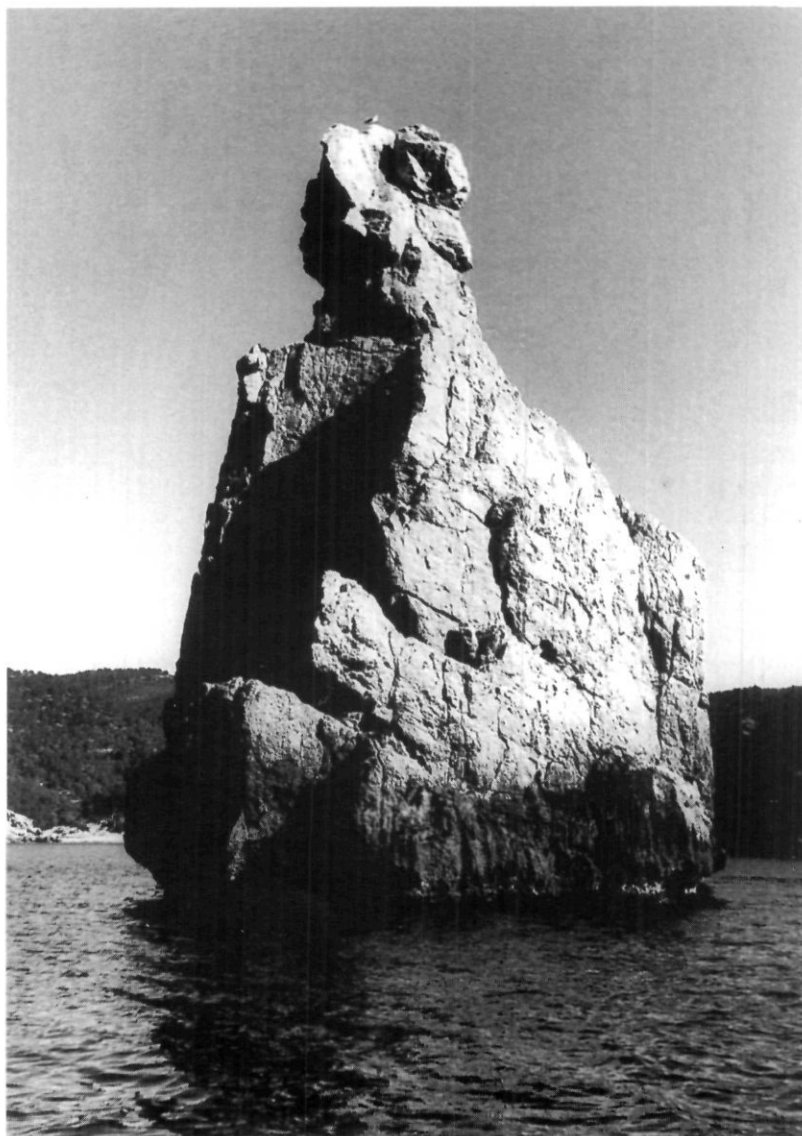
Que això és cert, o millor dit, que ho era, el qui això escriu ho pogué confirmar, durant les llargues experiències personals viscudes allà pels anys 1960-1970.

Quasi tothom, a Eivissa i Formentera, ha sentit parlar dels quartons, i no pocs en tenen una difusa idea, quasi sempre inexacta, perquè els solen identificar amb les parròquies. Algunes dones recordaven que quan es venien formatges frescos, a Vila, la venda era per quartons. Poca cosa més.

Malgrat aquestes primeres experiències, es podia continuar pensant que no era possible que totes les velles fites haguessin desaparegut sense deixar cap rastre. Identificar teòricament els indrets on foren posades no havia estat difícil, llegint amb detenció el document de la fitada que realitzà Miquel Caietà Soler (1797). Molts dels topònims que ell recull encara són ben vius i, en el cas dels desapareguts, si es coneixien els de banda i banda, podia confirmar-se la situació del que es trobava entre tots dos.

Cal recordar que aquella segona fitada de la darrereria del s. XVIII fou necessària perquè les fites més antigues, les del s. XVIII, sovent eren desconegudes, sobre-

El cap Bernat, davant el port de Benirràs. (Foto: Joan Marí Cardona.)

tot per conveniència, quan es tractava de pagar els delmes i les primícies. Fundades les parròquies (1785), havien de restar clars els confins de cada quartó, perquè les noves senyories feudals del bisbe i del capítol de la Catedral d'Eivissa, que acabaven de substituir les de l'arquebisbe i del capítol de Tar-

ragona, no tenguessin cap dubte pel que feia a l'abast del seu domini i la seua jurisdicció directes.

Els tres consenyors, des de 1782, eren el nou bisbe d'Eivissa (per l'arquebisbe), el capítol de la Catedral d'Eivissa (pel capítol de Tarragona) i el rei, aquest, pels seus drets de successió no interrompuda.

El papa Pius VI, en erigir la seu episcopal d'Eivissa i Formentera, havia decidit que fos amb el suport de les rendes que anteriorment posseïen, heretades de Guillem de Montgri, el nostre bisbe secular (l'arquebisbe de Tarragona), i el capítol de la mateixa seu. És evident que les rendes de les terres illenques, administrades des de Tarragona mitjançant procuradors, encara que sovint fossin examinades per inspectors, no sempre havien estat ben clares, especialment pel que feia als confins que corrien per les serralades, amagades pel boscatge.

El documentat escrit sobre els confins que redactà l'assessor i batlle de Cort Miquel Caietà Soler, junt amb les fileres de merlets que havia manat posar com a precisos successors dels de 1235, suposen una feinada sense treva. Segurament, quan els hòmens que hi treballaven anaven per la pagesia preguntant per determinats indrets que només coneixien per documents molt vells, també havien estat rebuts per més d'un compassiu somrís, però, a la fi, havien pogut deixar enllestida tota la fitada.

Per damunt les petjades d'aquells hòmens havia de caminar necessàriament qui volia aclarir els antics confins, com ells hagueren de seguir les dels procuradors dels conquistadors, acompanyats per alguns sarraïns, coneixedors de la seua tasca.

Can Toni Petit, vénda del Port, Sant Miquel de Balansat. A la dreta, la casa vella; a l'esquerra, la nova.

Quin havia de ser el punt de partida? Podia ser qualsevol, però vaig optar per seguir les línies de Miquel Caietà Soler, i la primera de totes era la que separa el quartó del Rei o de Santa Eulàlia del de Balansat. A més a més, per començar existia un punt sobradament conegut: el cap Bernat, davant el port de Benirràs.

Les primeres informacions havien de ser de persones de Sant Miquel, perquè Benirràs, que ara és de la parròquia, corresponia al

s'anava fent més esperançadora. No és possible d'oblidar la claredat d'idees que alguns miquelers mostraven sobre la primera partió que es tractava d'aclarir. Un d'ells, que acostumava a escoltar més que no a parlar, es despenjà amb aquestes paraules definitives, pausades i segures: "La partió entre Santa Eulàlia i Sant Miquel començava al cap Bernat i anava tot dret al campanar de la catedral".

Davant aquelles paraules, que eren una vertadera descripció

A l'esquerra, serreta d'en Nicolau. Fita existent just devora l'hort de can Toni Petit del Port; a la dreta, coll d'en Cabra, a llevant de l'església de Sant Miquel. Restes de la fita de 1797. (Foto: Joan Mari Cardona.)

quartó de Santa Eulàlia, mentre que el temple és dins el de Balansat. Les dificultats que feien preveure les experiències inicials, anaren desapareixent i la tasca

general, es veu que vaig obrir els ulls com una olibassa, i l'home no va entendre per què era tanta la meua admiració, fins que ho vaig explicar: feia uns dies que havia

Fita de la Coma, encastada en un mur que va de nord a sud, al costat nord del camí que des del pla Roig entra a Albarqueta, just davant una gran pedrera abandonada.

llegit, a l'Arxiu del Regne de Mallorca, aquelles mateixes paraules, lletra a lletra, en el document redactat per Miquel Caietà Soler.

Permeteu-me un incís per dir-vos una experiència recent. Passats molts d'anys, al llarg d'un passeig pels camins que recorren els cims dels pujols que separen Benirràs del port de Balansat, vaig trobar-me amb l'home mencionat, en Toni Petit del Port. Tots dos vàrem tenir una alegria gran. Ell va dir-me que, amb els dits dels peus, ja anava acostant-se a la centúria, i la feblesa dels fils mentals ja no li permetia lligar tots els caps d'anys enrere. Malgrat això, la trobada fou molt grata a ambdós.

Refet de l'admiració que la seua primera i fonamental descripció m'havia causat, record que tot seguit vaig llegir, un a un, els punts on s'havien posat les fites del s. XVIII. Una baixadeta de cap d'aquell home i d'alguns altres, en Xic de la Torre, en Toni Forn de Calç, en Lluçia, etc., anaven donant-me la certesa de poder trobar-los tots, com va succeir dies després: la cova Blanca o la punta Negra, el puig d'en Lluçia (antigament el Castell Porro), can Rotes de les Beies, la serreta d'en Nicolau Vicent, el coll d'en Cabra, el puig del Cellerràs (ara d'en Besora), el canal de la Coma, els cocons Vius, el puig d'en Marià Blai...

Entre totes les fites, la que és situada a la serra d'en Nicolau és

la que més bé es conserva, a la banda de migjorn d'un carrerany que va de can Lluçia de Benirràs a can Toni Petit del Port, de la qual se sap que fou restaurada fa ara uns vuitanta anys. Confronta amb la divisòria, just devora la fita, l'hort de can Toni Petit del Port.

Ja en terres de Santa Gertrudis, era necessari trobar altres informadors, com els de Sant Miquel, i

Puig d'en Marià Blai. Restes de la fita reial, nom anterior a Miquel Caietà Soler, segurament pres de la que ja hi existia abans de 1797.

encara que no fou tan fàcil, a la fi foren trobats. En Joan Trulleta fou el més constant, coneixedor perfecte de les terres de la parròquia, que també havia col·laborat en la recerca d'algunes de les fites de Sant Miquel, i que, si era necessari, sabia a qui calia preguntar. Foren trobats tots els punts de referències: la plana de Parada, can Marc Bellotes, el Matar de Beniformiga, el canal de la Fontassa i de Fruitera. I, enfront, la ciutat d'Eivissa, amb el campanar al cim. Línia divisòria perfecta: cap Bernat-campanar de la Catedral.

Tot i això, cal recordar que la línia resta interrompuda per la vella alqueria de Maçana, en el pla de Vila, que havia estat presa de les terres que haurien correspost a Xarc i a Benizamid per donar-la a la parròquia de Santa Maria.

Un darrer cas. Segons pot semblar, a primera vista, el fet de preguntar per la situació de velles fites no pot tenir cap altra importància més que la de satisfer una legítima curiositat històrica. Però, l'experiència ensenya que si qui informa no és el propietari del punt on la fita és situada, el seu descobriment podria assenyalar una manca de respecte per als propietaris.

La situació de la penúltima fita de la línia divisòria que ens ocupa no presentava cap dificultat, malgrat que no fos possible de trobar-la, cosa llagüosa perquè no es conservava cap nom del s. XVIII. Però, com que la fita anterior i la posterior eren ja conegudes, i la línia acabava recta, era clar que havia d'existir o havia existit a mig camí aproximadament entre totes dues. Un home, del qual no record el nom, que vivia a una casa nova pròxima al suposat indret de la fita, fou preguntat i preguntat, però no en sabia res.

Passats uns dies, l'home s'enginyà a veure com podia passar-me avís perquè ja sabia on era la fita. I un bon dia, acompanyat per ell, va aparèixer, molt ben conservada, en un bosquet situat a uns dos-cents metres de la seua casa. Què havia passat? Doncs que ell coneixia molt bé la vella fita, però com que no era situada en béns seus, volgué consultar-ho primer amb el propietari per si volia o no que fos descoberta ■